

Marxisterna under andra världskriget

William Hunters artikel i december-numret av *Labour Review* är ett mycket värdefullt bidrag till litteraturen om detta ämne. Men jag tror att det måste kompletteras för att läsaren tydligt ska förstå skillnaden mellan den marxistiska linjen och "kommunistpartiets" dito under perioden före 22 juni 1941, när Hitler angrep Ryssland, och mellan den marxistiska linjen och de linje som drevs av t ex Independent Labour Party under perioden efter detta historiska datum. Det är också viktigt att visa att marxisterna inte mekaniskt upprepade Lenins paroller från 1914-17 under kriget 1939-45.

Efter sitt inledande misstag att förklara stöd för kriget (och kräva en allierad offensiv från Maginotlinjen in i Tyskland), slog de brittiska stalinisterna inte om till Lenins princip att "förvandla det imperialistiska kriget till ett inbördeskrig", utan till att kräva en fred på grundval av den sovjetisk-tyska deklARATIONEN från den 28 september 1939 ("Det är ute med Polen, så vad finns det att slåss för?") R.P. Dutts stridsskrift "Varför detta krig?" som utgavs i början av november, förklarade: "Regeringen måste tvingas att sluta fred. Vi kräver omedelbar vapenvila och inkallandet av en fredskonferens" (s.18), och ryggade inte tillbaka för att ändra ordalydelsen av Karl Liebknechts paroll från "huvudfienden finns hemma" till "fienden finns hemma" (s.23). Under hela perioden fram till Frankrikes fall fungerade det brittiska kommunistpartiet som en propagandaagentur för Hitler. Typiskt var ledaren i *Daily Worker* den 1 februari 1940 som kommenterade ett tal av Führern:

Hitler upprepade än en gång sitt påstående att kriget tvingats på honom av Storbritannien. Mot detta historiska faktum finns inget svar. Storbritannien förklarade krig, inte Tyskland. Försök gjordes att avsluta detta krig, men de sovjetisk-tyska fredstrevorna förkastades av Storbritannien.

Redan under denna period var marxisterna tvungna att avgränsa sin metod att nalkas problemen från stalinisternas metod.

Militant vill ha fred, men vi vill inte ha en imperialistisk fred... Den fred som *Daily Worker* nu kräver på Hitlers och Stalins vägar är en imperialistisk fred

förklarade londontidningen *Militant* i oktobernumret 1939.

Hitlers våldsamma angrepp på Nederländerna och Frankrike, kapitulationen från den franska härskande klassen under Pétains ledning, det omedelbara hotet från en invasion av Storbritannien, och återverkningarna av allt detta på kapitalisterna och arbetarna i detta land, medförde ett anmärkningsvärt manifest från det brittiska kommunistpartiet, publicerat den 22 juni 1940. Detta varnade för Churchills regering, som inte bara innehöll "Münchenmän", utan också komprometterade försvaret av folket genom att identifiera det med "vidmakthållandet av imperiets besittningar och den härskande klassens herravälde". Om arbetarna skulle kunna "besegra alla sina fiender inom och utanför Storbritannien" måste en ny regering, "verkligen representativ för det arbetande folket, en regering i vilken det inte ska finnas någon representant för imperialismen eller vän av fascismen", komma till makten. Alla ansvariga för situationen måste rensas ut ur ledande ställningar i krigsmakten och i ekonomin; nyckelindustrierna nationaliseras; kommittéer för arbetarkontroll ta över i företagen, arbetarna beväpnas på fabriksnivå; klasssystemet vid utnämning av officerare brytas ner; fullständig frihet för arbetarrörelsen säkras; de undertryckta folken i imperiet befrias.

¹ Artikeln publicerades i tidningen *Labour Review*, Vol. 4 No. 1, April–May 1959. Som författare stod B. Farnborough som var en pseudonym för Brian Pearce

Vad som är speciellt intressant med detta manifest är att det till stor del sammanfaller med den linje som antyddes av Trotskij i hans sista skrifter (han mördades i augusti 1940). I sitt svar till några frågor från amerikanska vänner skrev han sålunda:

De amerikanska arbetarna vill inte bli besegrade av Hitler, och till dem som säger: ”Vi måste ha ett fredsprogram”, kommer arbetarna att svara: ”Men Hitler vill inte ha något fredsprogram”. Därför säger vi: Vi kommer att försvara Förenta Staterna med en arbetararmé, med arbetarofficerare, med en arbetarregering etc... Det skulle vara dubbelt dumt att föra fram en rent abstrakt pacifistisk ståndpunkt idag: den känsla som massorna har är att det är nödvändigt att försvara sig. Vi måste säga: ”Roosevelt (eller Wilkie) säger att det är nödvändigt att försvara landet: bra! Det är bara det att landet måste tillhöra oss, inte de sextio familjerna och deras Wall Street. Armén måste vara under vårt eget kommando, vi måste ha våra egna officerare, som kommer att vara lojala mot oss.” På detta sätt kan vi hitta en metod att närma oss massorna som inte kommer att stöta bort dem från oss, och därmed förbereda dem för ett andra steg – ett mer revolutionärt sådant. Vi måste använda exemplet Frankrike i så stor utsträckning som möjligt...

I en kommentar till en ”mycket anspråksfull, mycket rörig och dum artikel” i *Partisan Review* juli-augusti 1940 varnade Trotskij åter för ett mekaniskt återupplivande av Lenins paroller.

Det nuvarande kriget är, som vi har förklarat vid mer än ett tillfälle, en fortsättning av det föregående kriget. Men en fortsättning betyder inte en upprepning. Som allmän regel gäller att en fortsättning innebär en utveckling, en fördjupning, en skärpning. Vår politik, det revolutionära proletariats politik, gentemot det andra imperialistiska kriget, är en fortsättning av den politik som utarbetades under det första imperialistiska kriget, främst under Lenins ledning. Men en fortsättning betyder inte en upprepning... 1915 hänvisade Lenin i sina skrifter till revolutionära krig som det segerrika proletariats skulle tvingas föra. Men det var fråga om obestämda historiska framtidsutsikter och inte en uppgift för nästa dag... Det andra världskriget ställer frågan om byte av regim mer tvingande, mer angeläget, än det första världskriget gjorde. Det är först och främst en fråga om den politiska regimen. Arbetarna är medvetna om att demokratin lider skeppsbrott överallt, och att de hotas av fascismen även i de länder där fascismen ännu inte existerar...

Implikationerna av Trotskijs idéer utarbetades fullständigt efter hans död vid en speciell konferens som hölls i Chicago i september 1940 av det amerikanska *Socialist Workers Party*, vilket antog vad som kallades ”militärpolitiken”, en taktik för att proletarisera de väpnade styrkorna. I ett tal vid detta tillfälle sade James P. Cannon:

Vår kamp mot kriget under fredliga förhållande var korrekt så långt som den fördes. Men den var inte tillräcklig. Den måste utsträckas. De gamla principerna, som förblir oförändrade, måste tillämpas konkret på de nya förhållandena av permanent krig och världsomfattande militarism... Vi föreställde oss inte ett världsläge där hela länder skulle erövrats av fascistiska arméer. Arbetarna vill inte besegras av främmande angripare, framför allt inte av fascister. De behöver ett program för militär kamp mot främmande angripare som säkrar deras oberoende som klass. Det är problemets kärna.

Många gånger tidigare kom vi i ett ganska ofördelaktigt läge: socialdemokraternas demagogi mot oss var effektiv i en viss utsträckning. De sade: ”Ni har inget svar på frågan hur man skall kämpa mot Hitler, hur man skall förhindra att Hitler erövrar Frankrike, Belgien etc.” (Naturligtvis var deras program mycket enkelt – uppskjutande av klasskampen och arbetarnas fullständiga underordnande under bourgeoisin. Vi har sett resultatet av denna förrädiska politik.) Nå, vi svarade på ett allmänt sätt, arbetarna kommer först att störta bourgeoisin hemma, och sedan kommer de att ta hand om angriparna. Det var ett bra program, men arbetarna gjorde inte revolution i tid. Nu måste de båda uppgifterna sammansmältas och utföras samtidigt...

Vi är villiga att kämpa mot Hitler. Ingen arbetare vill se detta gäng av fascistiska barbarer översvämma det här landet eller något annat land. Men vi vill kämpa mot fascismen under ett ledarskap vi kan lita på... Vi kommer aldrig att låta något hända på samma sätt som det gjorde i Frankrike...

Arbetarna måste själva ta ansvaret för den här kampen mot Hitler och vem som helst annan som attackerar deras rättigheter...

Motsättningen mellan bourgeoisins och massornas patriotism måste vara utgångspunkten för vår revolutionära aktivitet... Vi måste basera oss på krigets verklighet och på massornas reaktion på krigshändelserna.

Denna politik blev de brittiska marxisternas politik under de månader som följde efter Frankrikes fall. Sålunda avslutades exempelvis en artikel, "kriget utvidgas", i december-numret 1940 av *Youth for Socialism*:

Ingen arbetare i det här landet vill komma under Hitlers blodiga tyranni. Tvärtom kommer han att kämpa mot detta med all sin kraft. Men han kan inte göra detta så länge Storbritannien är kapitalistiskt; så länge Indien är i slaveri; så länge kapitalistklassen kontrollerar arm, och arbetarna är obehäpnade. Hitlers nederlag, försvaret av Storbritannien, krigets avslutande – detta är inte bara en fråga om överlägsna vapen eller fler vapen. Viktigare är – vem hanterar vapnen och för vilket syfte? Om det är utsugna arbetare som kämpar för kapitalismen kommer deras 'seger' inte att skilja sig särskilt mycket från 'nederlag'. Men om det är stridbara arbetare som kämpar för socialismen kommer de, förutom de vapen de tar ur händerna på kapitalisterna, att ha ett överlägset vapen som Hitler inte kan kämpa mot – det faktum att den tyske arbetaren nu kan förena sig med dem i kampen mot Hitler, fri från fruktan för den brittiska kapitalismen som väntar på att kasta sig över dem.

Ett politiskt beslut från det marxistiska *Workers International League* pekade på att det vore fel att klumpa ihop massornas försvarsvilja med kapitalisternas eller Labourledningens.

"Massornas försvarsvilja har till stor del sitt ursprung i det helt progressiva motivet att värna de egna klassorganisationerna och demokratiska rättigheterna från att krossas i fascismens händer och från en utländsk angripare; och den åtföljdes av "en djupt rotad misstänksamhet mot den härskande klassens syften och paroller".

Marxisternas uppgift var att finna ett sätt att avskilja arbetarna från kapitalisterna och deras lakejer, att fullfölja den antydan Trotskij gjort i *Övergångsprogrammet* (1938) att det i massornas patriotism finns "element som vi måste veta hur vi skall gripa tag i för att kunna dra de nödvändiga slutsatserna". I *Youth for Socialism* från februari 1941 fanns en artikel om den än en gång annalkande fälttågstiden under rubriken: "Beväpna arbetarna. Den enda garantin mot Hitlers invasion" ("Inte genom att minska arbetarnas makt i fabriken och armén – utan genom att organisera arbetarkontroll över industrin och vapnen kan segern garanteras inte bara över Hitler utan också över kapitalisternas femte-kolonngång hemma".)

Denna politik, som *British Communist Party* i allt väsentligt hade förklarat som sin egen i manifestet från 22 juni 1940, övergavs av detta parti inom några få veckor. Ivor Montagus bok *The Traitor Class* (Förrädarklassen), som var en utvidgning av manifestets centrala idé, blev formellt tillbakavisad av William Rust i en recension i *Labour Monthly* i november 1940. I augusti – som en följd av Churchillregeringens rapport om Cripps uppdrag i Moskva – hade stalinisterna anträtt en ny linje som koncentrerades kring kravet på en "folkets regering" som skulle stärka "vänskapen med SSSR". Vid Folkets Konferens som samlades i januari 1941 under stalinistisk ledning, blev följande fem tillägg, som lagts fram av Southallavdelningen av järnvägsarbetarförbundet och inspirerats av marxisterna, samtliga förkastade av programkommittén.

Arbetarklassens beväpning under kontroll av fackföreningarna och arbetarkommittéerna; nationalisering av bankerna, jorden, transporter och storindustrin utan kompensation; o villkorligt försvar av SSSR mot kapitalistiska attacker; omedelbart slut på partifreden med krav på en kampanj för att få Labour att ta all makt på grundval av detta program som det första steget mot störtandet av det kapitalistiska systemet och arbetarklassens maktövertagande; en socialistisk appell

till de tyska och europeiska arbetarna att störta sin egen kapitalistklass samtidigt med kampen mot den brittiska kapitalismen och upprättandet av Europas Förenade Socialistiska Stater.

Den marxistiska linjen under denna period framställdes kortfattat av New York-tidningen *Militant*: ”Den verkliga lösningen är att förvandla det imperialistiska kriget till ett krig mot fascismen” (15 mars 1941).

När anfallet på Sovjetunionen ägde rum blev det brittiska kommunistpartiets omedelbara svar att kräva en ny regering och en utrensning av reaktionära element i ledande ställning, som den enda garantin för en verklig allians med Ryssland. Men efter det att diplomatiska samtal i Moskva hade övertygat den panikslagna sovjetiska byråkratin om att de brittiska imperialisterna nu var deras goda vänner, ändrades linjen tvärt – som man kan se genom att jämföra *World News and Views* från 28 juni med samma tidning den 12 juli. Från och med då till 1945 var de brittiska stalinisterna för fullt stöd till Churchillregeringen och det krig den förde. Antydningar om att hjälp till Sovjetunionen inte var oförenligt med, och kanske till och med krävde, en kamp mot Churchill stämplades som ”förräderi” – detta trots den uppfattning som uttrycktes av J.R. Campbell i hans ”återkallande” rapport som publicerades i *World News and Views* den 2 december 1939, att ”politiken av krig på två fronter... skulle ha varit en riktig politik (i krig eller fred) gentemot en imperialistisk regering i allians med Sovjetunionen”.

Likaså avvisades alla idéer om att det rättfärdiga i det krig som Röda Armén utkämpade inte nödvändigtvis och automatiskt ändrade karaktären på det krig som fördes av den brittiska imperialismen som ”kriminell nonsens”. Krig var ”odelbart”, förklarades det; liksom freden på Litvinovs tid. Bekvämt bortglömt var det dokument som cirkulerat inom partiet, daterat 24 april 1941, om ”Situationen på Balkan” under den tid när Stalin flirtade med det jugoslaviska och grekiska motståndet mot Hitlers angrepp (i maj släppte han länderna i fråga som heta potatisar och utvisade deras ambassadörer från Moskva, i ett förtvivlat försök med försoning med sin nazistiske allierade). I detta dokument hade det fastställts att

det faktum att brittiska trupper, i kamp för den brittiska imperialismens syften, kom att kämpa sida vid sida med grekiska trupper förändrar inte huvudkaraktären av den grekiska kampen, inte mer än Förenade Staternas leveranser av vapen och ammunition (i strävan efter att gynna den amerikanska imperialismens syften) förändrar huvudkaraktären av det kinesiska försvarskriget mot erövring och slaveri under Japan.

Under den nya fasen av kriget förblev huvudlinjen i marxisternas politik oförändrad. Sålunda publicerade *Socialist Appeal* i april 1942 ett öppet brev till nationella konferens ILP (som hade en abstrakt ”antikrigs”-attityd) höll, i vilket *Workers International League* förklarade:

Vi kan inte bara stämpla kriget som ett imperialistiskt krig och säga, som pacifisterna gör, att vi inte skall ha något att göra med denna vidriga sak... Bara en arbetarpolitik för kriget som försöker skilja arbetarna från kapitalisterna och på samma gång garantera segern mot all utländsk kapitalistisk aggression kan mobilisera massorna för kampen om makten.

Ett nytt inslag i den marxistiska politiken var emellertid kravet på att sända all möjlig hjälp till Sovjetunionen i form av vapenleveranser *under fackföreningarnas kontroll*. Betydelsen av detta krav inses av läsare av Evelyn Waugh's roman *Officer and Gentlemen* (1955) i vilken några reaktionärer diskuterar produktion av stridsvagnar, och en av dem anmärker att arbetarna tillåts att krita dit ”Hälsningar till farbror Joe” och så vidare på stridsvagnarna de producerar, eftersom detta uppmuntrar dem att arbeta hårdare och tillverka stridsvagnar snabbare – men stridsvagnarna skickas dit där de är mest användbara från brittisk imperialistisk ståndpunkt...

När kampanjen för den andra fronten började, visade *Socialist Appeal* (november 1941) på att stalinisterna cyniskt utnyttjade arbetarnas uppriktiga önskan att hjälpa Ryssland. Efter

Frankrikes fall hade det brittiska kommunistpartiet helt riktigt hamrat på officerskårens opålitlighet som antifascister – ändå krävde de nu en invasion av kontinenten under samma officerares ledning. Arbetarna måste ta kontrollen över industrin och de väpnade styrkorna. Effekten av detta på kontinenten, inklusive Tyskland, skulle vara revolutionär; och då skulle en brittisk expeditionstyrka, om det fanns behov av en sådan, välkomnas av de europeiska arbetarna. Bara arbetarmakten skulle kunna omvandla det imperialistiska kriget till ett verkligt krig för försvaret av Sovjetunionen och mot fascismen. Så länge den effektiva kontrollen över de väpnade styrkorna inte tagits ur händerna på dem, skulle den brittiska härskarklassen trots demonstrationer på Trafalgar Square inte öppna en andra front annat än i sina egna syften.

Det kommer inte att bli en front för att hjälpa Ryssland, utan en front för att dra fördel av det ryska motståndet. Det kommer inte att bli en front för att krossa fascismen, utan bara för att upprätta den ”demokratiska” imperialismens dominans. Den kommer att befria Europa från det nuvarande tyranniet, men endast för att upprätta ett nytt tyranni. (*Socialist Appeal*, juni 1942)

Sanningen i denna uppfattning om vad en imperialistisk ”andra front” skulle innebära hade R.P. Dutt insett klart när han skrev, i *Labour Monthly* från februari 1941, om den roll den brittiska armén redan då förbereddes för:

I en sådan situation av allmänna oroligheter (efter ett hypotetiskt sammanbrott för nazistregimen), med inbördeskrig som breder ut sig, och med de folkliga styrkorna fortfarande dåligt beväpnade och bara delvis organiserade, skulle en tränad och disciplinerad armé med en miljon man på slagfältet kunna göra en hel del för att från Hitler överta uppgiften att hålla nere folken i Europa och strypa den socialistiska revolutionen – precis som de brittiska styrkorna 1918 tog över direkt från de borttynande tyska imperialiststyrkorna i de baltiska staterna.

Och lika klart hade det förklarats för Francos utrikesminister, som skrämts av Hitlers annalkande nederlag mot Röda Armén, när den brittiske ambassadören sir Samuel Hoare talade med honom i Madrid i februari 1943:

Då kommer det utan tvivel att finnas stora brittiska och amerikanska arméer på kontinenten. Dessa arméer kommer att vara utrustade med den bästa moderna krigsmaterielen. De kommer att utgöras av friska trupper med ett manskap som inte redan blivit förstört av år av utmattande krig vid den ryska fronten (citerat i *Spain*, 22 mars 1948).

Utgången av andra världskriget och den efterföljande periodens historia utgör en talande dom mot det sätt på vilket stalinisterna förledde arbetarna under dessa kritiska år, styrda av en katastrofalt felaktig uppfattning av Sovjetunionens intressen. Och det rättfärdigar dem som höjde marxismens fana under utomordentligt svåra förhållande och undvek både opportunistens Skylla och sekterismens Charybdis.